

PRÁVNÍ A JINÁ ÚSKALÍ ISTANBULSKÉ ÚMLUVY

1) Nevyváženost, pozitivní diskriminace

IÚ v naprosté většině pasáží pojednává pouze o násilí páchaném na ženách, ale již nikoli obráceně (na mužích) – viz samotný název. Argumentace, že IÚ je proti jakémukoli násilí páchané genderově podmíněném, tj. i ženami na mužích, není pravdivá, což potvrzují také výklady orgánu GREVIO (viz kapitola 7). IÚ považuje za oběť násilí toliko ženy a potírá genderově podmíněné násilí na ženách, čímž de facto označuje (nálepkuje) za násilníka výhradně muže. Tímto se stává IÚ diskriminační a tato nerovnováha může nepříznivě ovlivňovat trestní řízení, obzvláště v případech křivého obvinění muže ze strany ženy. Výkon spravedlnosti by měl být neutrální.

Jakkoli je IÚ postavena primárně na ochranu žen před násilím, okrajově, avšak poměrně významně, zasahuje i mimo tento rámec.

IÚ zavádí pozitivní diskriminaci, kdy na mnoha polích ženu zvýhodňuje. IÚ může působit jako odrazový můstek pro kvóty v politice (viz např. čl. 12. odst. 6 IÚ).

Násilí páchané mužem proti ženě je vnímáno jako genderově podmíněné (čl. 2 odst. 2 IÚ), ačkoli tomu tak ve skutečnosti nemusí být. Tedy kdykoli, kdy bude spáchán trestný čin mužem na ženě (nikoli ovšem naopak), může být muž znevýhodněn oproti situacím, kdyby spáchal trestný čin muž vůči muži, případně kdyby spáchala trestný čin žena vůči ženě, či žena vůči muži (např. týrání chlapce).

IÚ tak nezavádí zrovnoprávnění, ale ve skutečnosti staví ženu nad muže. To již může kolidovat s čl. 1 odst. 1 věta první Listiny Základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který hovoří, že lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech.

Příklady:

- Název: Úmluva RE o prevenci a potírání **násilí vůči ženám** a domácího násilí.

- Preambule IÚ

- prohlášení: S vědomím, že násilí vůči ženám je projevem historicky nerovného poměru síly mezi muži a ženami, jenž vedl k nadřazenosti mužů a diskriminaci žen a bránil ženám v plném rozvoji

- prohlášení: S vědomím, že násilí vůči ženám jakožto násilí genderově podmíněné má strukturální povahu a toto násilí je jedním z klíčových společenských mechanismů, jež ženám vnucují podřízené postavení vůči mužům;

- Čl. 2 odst. 2 IÚ: Strany jsou vybízeny k uplatňování této úmluvy na veškeré oběti domácího násilí. Strany by měly při uplatňování ustanovení této úmluvy věnovat zvláštní pozornost **ženám jakožto obětem genderového násilí**.

- Čl. 4 odst. 4 IÚ: **Speciální opatření**, jichž by bylo zapotřebí pro prevenci a ochranu žen před genderově podmíněným násilím, **nebudou v intencích této úmluvy považována za diskriminaci**

- Čl. 6 IÚ - Politika citlivá ku genderovým problémům: Strany se zaváží, že při implementaci a vyhodnocování dopadu ustanovení této úmluvy budou **zohledňovat genderové hledisko** a že budou prosazovat a aktivně naplňovat politiku rovnosti a dělby pravomocí mezi ženami a muži.

- Čl. 12 odst. 6 IÚ: Strany učiní vše nezbytné pro podporu programů a aktivit podporujících **dělbu pravomocí se ženami**.

- Čl. 18 odst. 3 IÚ: Strany zajistí, že opatření učiněná v souladu s touto kapitolou budou vycházet z **genderového chápání násilí vůči ženám** a domácího násilí a zaměří se na lidská práva a bezpečnost obětí.

2) Zpochybnění rodiny (žena + muž + děti)

IÚ deklaruje, že jejím cílem je prevence a potírání násilí na ženách. Avšak po státech požaduje, aby při realizaci těchto cílů mimo jiné **realizovaly genderovou ideologii**. Tímto se rozsah IÚ rozšiřuje i do dalších oblastí společenského života.

IÚ již nevychází z klasického pojmu „pohlaví“, který je chápán biologickým pohledem (člověk se fyzicky rodí pouze jako muž nebo žena), ale z pojmu gender, který je společenským konstruktem. IÚ ve svém textu vychází v naprosté většině případů, uvádí pojem a nikoli pohlaví.

Podle čl. 3 písm. c) se pro účely IÚ **pod pojem „gender“ rozumí společensky ustavená role, chování, aktivity a atributy, jež daná společnost považuje za náležité pro ženy a muže.**

Podle čl. 4 odst. 3 IÚ **zakazuje diskriminaci nejen na základě pohlaví, ale i genderu!** (Např. muž, který se cítí být ženou se bude domáhat vstupu na dámské WC, do dámských šaten apod.)

Tímto de facto již ruší tradiční pojetí člověka coby muže a ženy (dvoupohlavní bytosti).

Jak známo, pouze muž a žena mohou zplodit děti a pro zdravou výchovu dětí jsou zapotřebí oba vzory – mužský i ženský. IÚ ovšem biologické rozdíly mezi muži a ženami upozaďuje a vyzdvihuje role kulturní, čímž ale relativizuje pojmání člověka coby muže a ženy.

IÚ ve svém čl. 12 dokonce uvádí, že strany podniknou nezbytná opatření pro **podporu sociálních a kulturních vzorců chování žen a mužů s cílem vymýtit předsudky, zvyky, tradice a další praktiky, jež jsou založeny** na předpokladu podřízenosti ženy anebo **na stereotypním pojmání rolí žen a mužů.**

Jinými slovy, státy budou v rámci prevence proti násilí povinny potírat dosavadní společenské pojmání rolí mužů a žen, neboť právě rozdílnost muže a ženy je to, co prostor pro násilí vytváří. Tedy IÚ je fakticky postavena na tezi, že **násilí na ženách bude pácháno do té míry, dokud mezi muži a ženami existují kulturní rozdíly** (např. otec živitel, matka pečuje o děti). Jakmile se tyto rozdíly podaří smazat, nebude silnějšího a slabšího jedince a tímto bude potenciál násilí odstraněn.

Tímto však IÚ přímo útočí na základy rodin, což může založit problémy při výchově příštích generací. IÚ totiž nezohledňuje rozdíly biologické mezi oběma pohlavími, jakkoli je např. žena přírodou lépe vybavena k péči o dítě (muž nemůže dítě kojít, dítě je v kojeneckém a batolecím věku fixováno na matku apod.).

IÚ tímto nabouráním dosavadního pojetí člověka jako dvoupohlavní bytosti staví klasickou rodinu naroveň jiným svazkům (muž + muž, žena + žena, jiné svazky – muž + muž + žena apod.) a ohrožuje její výsadní společenské postavení, které si jakožto jediná společenská jednotka, která přivádí na svět děti a vychovává další generace, zaslouží.

IÚ sice nezavádí, ale svým genderovým pohledem na člověka do budoucna otevírá možnost volby pohlaví, adopcí dětí homosexuály, což tradičně pojímanou rodinu ještě více oslabí.

Preambule IÚ říká, že násilí vůči ženám jakožto **násilí genderově podmíněné má strukturální povahu** a toto násilí je jedním z klíčových společenských mechanismů, jež ženám vnucují podřízené postavení vůči mužům.

Je otázkou, co pod tímto lze chápat, nicméně nabízí se také výklad, že násilí na ženě je páchané také formou rodiny – dle některých feministických teorií je ženu třeba osvobodit od útlaku, který pro ni skýtá mužem ovládaná rodina, která je pouhým společenským konstruktem.

V každé společnosti se nachází většinové, stereotypní nebo tradiční postoje a není úkolem státní moci, aby je automaticky potírala jako závadné.

3) Zpochybnění tradic a kultury společnosti

Čl. 12 IÚ lze považovat skutečně za velmi problematické ustanovení i v dalších směrech. Jak již bylo zmíněno, požaduje vymýtit předsudky, **zvyky, tradice a další praktiky**, jež jsou založeny na stereotypním pojmání rolí žen a mužů.

Národní kultury se vyvíjí stovky až tisíce let a jsou součástí svébytnosti národa. Pomáhají občanovi identifikovat se se státem či regionem. Kultura a tradice mimo jiné občany spojují. V okamžiku, kdy státy začnou vlastní kulturu vymazávat, ohrožují tím samy sebe.

Jak již bylo uvedeno výše, pod záminkou ochrany ženy před násilím je zpochybňována role rodiny. IÚ ale také útočí na folklórní tradice, které jsou pro mnohé regiony (např. pro jižní Moravu) velmi osobité a důležité. Přitom ve folklórních tradicích se setkáme téměř všude s pojmáním ryze mužských a ryze ženských rolí. Od svatebních obřadů (čepení), přes lidové písně až po např. velikonoční pomlázku.

Právě velikonoční pomlázka by ve světle IÚ již neměla být dále praktikována a stát by měl v souladu s ust. čl. 12 IÚ zajistit její „vymýcení“. Jako další příklady lze uvést písně Ěště som sa neoženil (kde muž týraný ženou se rozhodl bit ženu), Beskyde, Beskyde (kde bača říká, že si najde ženu, která mu bude prát), Cib, cib, cibulenka (kde dívka říká, že jí vychovávala matka a že ona se také stane matkou a bude vychovávat děti). Rovněž by neměla být zpívána píseň Jarka Nohavici V jednom dumku na Zarubku apod.

Příklad:

Čl. 12 odst. 1: Strany podniknou nezbytná opatření pro podporu sociálních a kulturních vzorců chování žen a mužů **s cílem vymýtit předsudky, zvyky, tradice a další praktiky**, jež jsou založeny na předpokladu podřízenosti ženy anebo **na stereotypním pojmání rolí žen a mužů**.

Příklad:

- Preambule: prohlášení: S vědomím, že násilí vůči ženám jakožto **násilí genderově podmíněné má strukturální povahu** a toto násilí je jedním z klíčových společenských mechanismů, jež ženám vnucují podřízené postavení vůči mužům;

- Čl. 12 odst. 1 - Strany podniknou nezbytná opatření pro **podporu sociálních a kulturních vzorců chování žen a mužů s cílem vymýtit předsudky, zvyky, tradice a další praktiky, jež jsou založeny na předpokladu podřízenosti ženy anebo na stereotypním pojmání rolí žen a mužů**.

4) Ideologická zabarvenost

IÚ je spojena s jednou konkrétní ideologií, která ovšem není všeobecně sdílená. Jaký je důvod toho, aby tato ideologie byla vymáhána státní mocí? Genderová ideologie (vycházející z genderového feminismu) není neutrální a ani vědecky podložená. Stát je povinen tuto genderovou ideologii nejen prosazovat v praxi, ale též vyučovat ve **školách, školkách** (včetně těch církevních), ve **státních institucích** apod., ale promítá se i do **soukromého sektoru!** (sportovní, volnočasová a kulturní zařízení,

média). To již zasahuje do čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii, ani na náboženské vyznání), dále do čl. 15 a 16 Listiny zaručujících svobodu vyznání a náboženství, jakož i do čl. 32 Listiny (ochrana rodiny a právo na výchovu dětí). Může nastat praktický problém, když rodiče nebudou souhlasit s výukou genderové ideologie (či její zařazení do školních osnov), případně když církevní školy proti svému přesvědčení budou nuceny vyučovat v souladu s genderovou ideologií.

Jak budou řešeny situace, když rodiče budou děti vychovávat v rozporu s ideologií genderového feminismu? Je nutno si také položit otázku, proč má státní moc bojovat proti tradičním stereotypům? Pokud máme svobodu, měli bychom mít také právo, zvolit si zda stereotyp přijmeme či odmítneme.

Výuka genderové ideologie je ukryta také v povinnostech zapojit se do prevence proti násilí, přičemž nelze odhlédnout od skutečnosti, že této mají být podrobováni především muži a chlapci. Zde IÚ představuje jakýsi rozpor.

IÚ obsahuje řadu feministických formulací, zejména zbarvenost některých pasáží preambule je veskrze feministická (viz níže uvedené příklady). IÚ dále ukládá **povinnost financovat neziskové organizace**, které mají k naplňování cílů IÚ přispívat.

IÚ nutí smluvní státy při její implementaci a vyhodnocování jejího dopadu zohledňovat genderové hledisko a toto používá prakticky při celé její aplikaci. (pozn. srov. citát poručíka Hamáčka z Černých baronů: Halík, politicky, myslíte politicky Halík).

Příklad:

- Čl. 14 IÚ:

- odst. 1: Tam, kde to bude vhodné, podniknou strany kroky k tomu, aby **ve formálních osnovách na všech úrovních vzdělávání** existoval materiál k tématům, jako je rovnoprávnost žen a mužů, **nestereotypní genderové role**, vzájemný respekt, nenásilné řešení konfliktů v mezilidských vztazích, **genderově podmíněné násilí vůči ženám** a právo na osobní integritu, to vše uzpůsobeno rozvíjejícím se schopnostem žáků.

- odst. 2: Strany učiní vše nezbytné pro podporu zásad stanovených v odstavci 1 v **neformálních vzdělávacích zařízeních** a také v **zařízeních sportovních, kulturních a volnočasových a v médiích**.

- Čl. 6 IÚ - Politika citlivá ku genderovým problémům: Strany se zaváží, že při implementaci a vyhodnocování dopadu ustanovení této úmluvy budou **zohledňovat genderové hledisko** a že budou prosazovat a aktivně naplňovat politiku rovnosti a dělby pravomocí mezi ženami a muži.

- Čl. 8 IÚ – Finanční zdroje: Strany vydělí přiměřené **finanční a lidské zdroje pro náležité uplatňování integrované politiky**, opatření a programů zaměřených na prevenci a potírání veškerých aktů násilí spadajících do působnosti této úmluvy, a to i těch, jež zajišťují **nevládní organizace a občanská společnost**.

- Čl. 9 IÚ - Nevládní organizace a občanská společnost: Strany zajistí na všech úrovních **uznání, povzbuzení a podporu práci relevantních nevládních organizací** a občanské společnosti, aktivně se podílejících na potírání násilí vůči ženám a naváže s těmito organizacemi efektivní spolupráci.

- Čl. 12 odst. 4 IÚ: Strany učiní vše nezbytné pro to, aby každý se občan, **obzvláště pak muži a chlapci**, aktivně zapojili do prevence všech forem násilí, jež spadají do působnosti této úmluvy.

- Preambule: prohlášení: S vědomím, že násilí vůči ženám je projevem historicky nerovného poměru síly mezi muži a ženami, jenž vedl k nadřazenosti mužů a diskriminaci žen a bránil ženám v plném rozvoji;

- Preambule: S vědomím, že násilí vůči ženám jakožto násilí **genderově podmíněné má strukturální povahu** a toto násilí je jedním z klíčových společenských mechanismů, jež **ženám vnucují podřízené postavení vůči mužům**;

- Čl. 1 odst. 1 bod b) IÚ: přispět k eliminaci veškerých forem diskriminace žen a **podpořit skutečně zrovnoprávnění žen s muži také posílením pravomocí žen** (pozn. rovnoprávnost u nás je ústavně zakotvena)

5) Široké pojetí pojmu násilí

Čl. 3 písm. a) IÚ za násilí na ženách považuje veškeré činy **genderového násilí**, jež vyústí a nebo mohou vyústit ... v psychickou či ekonomickou újmu. Pod tento pojem se může skrýt prakticky cokoli. Psychická či ekonomická újma může být hodnocena velmi subjektivně. IÚ pracuje také s pojmem ekonomické násilí, který rovněž může být vykládán velmi široce. V praxi se lze setkat např. s rodinnými modely, kdy muž více vydělává a současně spravuje finance. Rodina šetří na dům a muž hlídá (doslova škrťá) výdaje. Pakliže žena muže nařkne (např. před orgány činnými v trestním řízení), že jí neumožnil utrácet, může být jednání muže považováno za ekonomické násilí. Tento model je ve společnosti poměrně častý a může vést ke kriminalizaci mnoha mužů.

Obvinění mužů z násilí bývá častým doprovodem rozvodových řízení či sporů o výchovu a výživu dětí. IÚ tak může sloužit jako zbraň v rukou žen namířená proti mužům s cílem dosáhnout snazšího úspěchu ve sporu.

Naproti tomu ve společnosti známé případy, kdy žena (někdy označována jako tzv. zlatokopka), svede muže a tohoto přiměje k tomu, aby utratil v její prospěch své úspory, již IÚ za ekonomické násilí nepovažuje, byť následky takového jednání mohou být rovněž fatální.

IÚ definuje násilí vůči ženám, avšak již recipročně nedefinuje násilí žen páchané na mužích. Ve světle IÚ tak jakékoli násilí páchané mužem proti ženě je považováno za násilí genderově podmíněné, postačí, pokud se bude jednat o násilí, jemuž jsou vystaveny především ženy.

Např. Vezměme si hypotetický případ. Žena v afektu napadne muže, který opětuje útok a ženu uhodí, případně jí zraní v sebeobraně. Jaké bude mít dotyčný muž vyhlídky na spravedlivé rozhodnutí v rámci trestního řízení? Stereotypizací násilí mezi mužem a ženou jako násilí, které (takřka vždy) páchá muž, může vést k tomu, že znemožní ochranu týraných mužů, neboť na tyto bude ve světle IÚ vždy pohlíženo jako na silnější stranu, resp. stranu, která násilí páchá a ochranu nezasluhuje.

Příklad:

- Čl. 3 bodu d) IÚ: "genderově podmíněné násilí vůči ženám" znamená násilí, jež je zaměřeno na ženu proto, že je žena, anebo **násilí, jemuž jsou vystaveny především ženy**.

6) Prozařování do celého právního řádu ČR

Dle čl. 10 Ústavy ČR vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal Parlament souhlas a jimiž je Česká republika vázána, jsou součástí právního řádu; stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.

IÚ tedy bude mít přednost před vnitrostátním právem, pokud některé záležitosti budou upraveny odlišně. Co je ovšem podstatné, veškeré právní předpisy mohou být posléze vykládány v souladu s ní a ve spojení s ní dostat jiné zabarvení. Tedy IÚ začne prozařovat do práva občanského, rodinného, do oblasti sociální. Dalo by se říci, že IÚ může nastolit genderovský pohled do celého právního řádu a její aplikace se může dotýkat prakticky čehokoli, na co si občan, domáhající se jejího použití vzpomene. Jakkoli dle čl. 2 se IÚ

má vztahovat na otázku násilí na ženách, bude možné z ní argumentačně (per analogiam) vycházet i v jiných právních odvětvích a v právních případech.

Při jejím extenzivním výkladu může tak otevřít adopci dětí homosexuály, právo na změnu pohlaví, právo žen na pozitivní diskriminaci v pracovním právu či při obsazování státních institucí. Nepřímo může sloužit jako můstek k různým kvótám prosazující paritní zastoupení žen ve veřejných, ale i soukromých institucích (dozorčí rady, školské rady či akademické senáty).

Příklady:

- Čl. 1 odst. 1 písm. b) IÚ: Cílem této úmluvy je přispět k eliminaci veškerých forem diskriminace žen a podpořit skutečné zrovnoprávnění žen s muži také **posílením pravomocí žen**;
- Čl. 6 IÚ - **Politika citlivá ku genderovým problémům**: Strany se zaváží, že při implementaci a vyhodnocování dopadu ustanovení této úmluvy budou **zohledňovat genderové hledisko** a že budou **prosazovat a aktivně naplňovat politiku rovnosti a dělby pravomocí mezi ženami a muži**.

7) Dohled nad implementací v ČR

Nad implementací IÚ v signatářských zemích bude dohlížet (resp. již dohlíží) expertní skupina pro potírání násilí vůči ženám a domácího násilí (GREVIO).

Z dosavadní praxe je zřejmé, že tento dohled není neutrální. Dánsko, které prosazuje v otázce ochrany před domácím násilím neutrální postoj, podle kterého by měla být poskytována ochrana nejen ženám, ale i mužům, se stalo terčem kritiky ze strany GREVIO, které mu vytklo, že by mělo být více zohledňováno genderové hledisko a že dánský přístup oslabuje ochranu žen.

Z tohoto je zřejmé, že budou snahy IÚ vykládat příliš jednostranně. Tuto obavu podporuje i fakt, že **GREVIO**, které se má dle čl. 66 odst. 4 písm. a) IÚ skládat ze zástupců obou pohlaví, **má v současné době z 10 členů 10 žen a žádného muže!**

Příklad:

- Čl. 66 odst. 2 IÚ: GREVIO se bude skládat z nejméně 10 a nejvíce 15 členů disponujících širokou škálou odborností a zastupujících obě pohlaví a různé regiony. Jeho členy bude Výbor stran volit z kandidátů nominovaných stranami na čtyřleté funkční období, s možností jednoho znovuzvolení, a vybíraných mezi státními příslušníky jednotlivých stran.
- <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/members>

8) Vysoká finanční náročnost - Kolik to bude stát?

Smluvní státy se zavazují k finančním a personálním podporám různých neziskových organizací, vytvářením nových orgánů, provádění koordinací, implementací, monitoringu, vyhodnocení strategií, změně vzdělávání na všech úrovních... Dále vznikají informační povinnosti, vytváření statistik, průzkumů... Toto bude vysoce nákladné a výdaje budou hradit všichni daňoví poplatníci, včetně těch, kteří s nově nastolenou politikou genderové ideologie nesouhlasí.

JUDr. Aleš Nytra